

HISTÒRIA DEL PODER I ESTRUCTURES FAMILIARS DE LA CLASSE DOMINANT A LA CATALUNYA MODERNA¹

Maria Adela Fargas Peñarrocha

La investigació històrica sobre les “famílies polítiques” a la Catalunya Moderna, a hores d'ara, roman, en general, deutora d'estudis socio-polítics de conjunt que ens hi han proporcionat elements parcials². Les reconstruccions d'alguns llinatges privilegiats, tant urbans com rurals³, han restat, per cert, al marge de la influència de l'aplicació metodològica de la relativament recent historiografia de la família, per bé que defugint d'alguns dels errors capitals d'aquesta, com veurem. Així, en els àmbits on sí que ha estat aplicada, han predominat estudis que, conduïts per la recerca d'espais o objectes de treball propis d'una història social indeterminada⁴, i captius per la recuperació o la troballa de nous, han mantingut aquells objectes deslligats respecte dels processos de canvi històrics, on se n'havien d'inserir⁵. molts cops també a la llum d'enfocs individualistes que negligeixen la reconstrucció dinàmica de grups on captar els esmentats processos⁶. I, absència de l'entorn entre

1. La realització d'aquest treball, que forma part de la tesi doctoral en curs, ha estat possible gràcies a la Beca de Formació de Personal Investigador atorgada pel Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya, en el marc del Departament d'Història Moderna, de la Universitat de Barcelona.

2. Per exemple: P. MOLAS, *Família i política al segle XVI català*. Barcelona: Rafel Dalmau, 1990. Sobre els orígens i les sociabilitats de classe d'aquestes famílies, J-S AMÉLANC, *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*. Barcelona: Ariel, 1986. Llistats de famílies i càrrecs de poder, a J-L. PALOS, *La práctica del gobierno en Catalunya*. Tesi doct., UAB, 1990. ÍD., “L'élite social de Barcelona al començament de l'època moderna”, *Pedralbes*, 11 (1991), pp. 67-78. Relacionant faccions i famílies, X. TORRES, *Nyerros i Cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya de l'Antic Règim (1590-1640)*. Tesi doct., UAB, 4 vols., 1988 (Edit. *Els Bandolers (s. XVI-XVII)*. Vic: Eumo (Referències, 11), 1991).

3. No podem pas ací esmentar-los tots. A destacar: P. MOLAS, “Al servei de la Monarquia: els Moixó de Cervera”, *Urtx*, 5 (1993), pp. 169-177. E. SERRA, “Els Gualbes, ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII”, *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, I, (1984), pp. 479-497. ÍD., “Els Gassol, de cavallers de Trep a protonotaris del Consell d'Aragó”, *Pedralbes*, VII, (1987), pp. 43-77. ÍD., “Els Guimerà, una noblesa de la terra”, *Recerques*, 23 (1990), pp. 9-36. J-M. TORRAS, *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim. Els Padró d'Igualada (1642-1862)*. Barcelona: FSV., 1976.

4. Al voltant d'aquesta indeterminació de continguts, vege's B. CLAVERO, “Historia social altomoderna: entre la generalidad y la especialidad”, dins S. CASTILLO (Coord.), *La Historia social en España: Actualidad y perspectivas*. Madrid: Siglo XXI, 1991, pp. 219-228.

5. Advertiments manifestats a F. CHACÓN, “La historia de la familia desde la perspectiva de la historia social. Notas para nuevas propuestas de estudio”, dins S. CASTILLO (Coord.), *La Historia...*, op. cit., p. 262. Cfr. E-I. HOBBS-BAWN, “From social history to the history of society”, dins M-W. FLINN i T-C. SURONT, *Essays in social history*. Oxford: Clarendon Press, 1974, pp. 1-22. J. CASANOVA, *La historia social y los historiadores. ¿Centenaria o princesa?*. Barcelona: Crítica (Historia y Teoría), 1991.

6. Cfr. Ch. TILLY, “Family history, social history, and social change”, dins T. HAREVEN i A. PLAKANS (Eds.), *Family History at the Crossroads. A Journal of family History of reader*. New Jersey: Princeton University Press, 1987, pp. 322-329.

els estudis de famílies de la classe dominant, repercuteix paradoxalment, atès la inherència entre ambdós elements, en el desconeixement de les estratègies i relacions de poder. Cal, doncs, evitar que l'anàlisi de les famílies polítiques esdevingui dissociada de l'estudi del poder, interaccionant, per tant, estructures de família i estructures de poder⁷. D'acord amb aquesta línia de recerca, presentarem tot seguit un plantejament general a estudiar.

Les estructures familiars de la classe dominant de l'època, com ara el parentiu o les jerarquies de llinatge, el sistema de successions patrimonials i les aliances, eren orientades estratègicament per a llur reproducció en el poder⁸. El sistema institucional i polític s'implicava, en regular-les o reformar-les⁹, en aquestes formes col·lectives de reproducció —a banda de desvetllar-nos les pautes de control de poder per part de famílies hegemòniques—, de tal manera que esdevenien una estructura del propi sistema.¹⁰ A títol d'exemple, i entre d'altres molts que afectarien diferents àmbits de govern del Principat, de la legislació emanada de la Cort de 1564, el capítol 33, sobre l'elecció dels doctors de la Reial Audiència “...que pare y fill, avi y net, sogre y gendre, o dos germans no pugan esser del Consell del Criminal y lo altre de la audiència civil...”¹¹, en obviar les dificultats que es derivarien dels lligams de parentiu entre els magistrats¹² per a una correcta administració de la justícia, el sistema no feia sinó temptar de desviar i controlar els comportaments i relacions estructurals familiars, de conflicte o solidaritat¹³. Desviament o control que afectaven les relacions de distribució del poder, i eren integrats, doncs, en el sistema de govern. Àdhuc es tractava d'un desviament que, en articular i generar solucions alternatives, reproduïa determinades parcel·les de poder: n'és il·lustratiu el cas de subrogació de poders en una figura institucional, per salvaguarda davant les relacions de parentiu, i així, per exemple, “... *Quan el Rey Don Fernando provei de virrey al seu fill Don Alonso de Aragó nomená altre virrey per les causes del vescompte de Evol per lo parentiu que tenia ab ell y essent lloctinent general lo Archabisbe Federic de Portugal se nomená altre virrey per les causes del duc de Segorb per semblant causa de parentiu y ab suplica presentada per lo Baró de la Llacuna al Duc de Al-*

7. Tal com ha estat escrit recentment, “...la configuració social se identifica con la estructura política” (J. MARTÍNEZ MILLÁN, “Introducción: la investigación sobre las élites de poder”, dins J. MARTÍNEZ M. (Ed.), *Instituciones y élites de poder en la Monarquía hispánica durante el siglo XVI*. Madrid: UAM, 1992, p.13) i, de la mateixa manera, la família era el nucli de la configuració social.

8. Sobre el canvi en aquestes estructures per a la classe dirigent anglesa, vegeu L. STONE, *Família, sexo y matrimonio en Inglaterra, 1500-1800*. México: Fondo de Cultura Económica, 1990.

9. Un recent estudi que connecta normativa legal i relacions familiars a la Itàlia del Renaixement, Th. KUEHN, *Law, Family & Women. Toward a legal anthropology of Renaissance Florence*. Chicago: University of Chicago Press, 1991.

10. Sobre la reproducció de sistemes sociopolítics, Y. BAREI, *La ciudad medieval. Sistema social-sistema urbano*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local (Hombre-Sociedad-Ciudad), 4, 1981.

11. *Constitucions y altres Drets de Catalunya*. Barcelona, 1784, p. 84.

12. Advertim aquesta tendència en molts altres àmbits: el 1499, una pragmàtica de Lluís XII de França (que esdevindria “lletra morta”) prohibia la presència de parents en un mateix Tribunal. POWIS, J., “Aristocratie et bureaucratie dans la France du XVIe siècle: État, office et patrimoine”, dins Ph. CONTAMINE (Ed.), *L'État, les aristocraties, XIIIe-XVIIe s.* París: CNRS, 1986, p. 239.

13. Tot i això, altres lligams no exclusivament de parentiu, com ara les xarxes de bandositats, tindrien idèntics resultats. X. TORRES, “Les bandositats de nyerros i cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): “Policia o alto gobierno?””, *Pedralbes*, 5 (1985), pp. 147-174. Cal no oblidar, però, que les solidaritats parentelars i, amb això, el perill esmentat, no s'acabava amb l'estretor d'un segon grau de parentiu i afinitat, com marcava la normativa legal, més tenint en compte que es tractava d'una societat de “llinatge obert”. Així, per exemple, a començaments del XVII els doctors de l'Audiència Jeroni Torner i Salvador Fontanet formaven conxorxa i assistien mútuament els interessos de llurs respectives famílies, perquè la cunyada de Torner (germana de la seva primera muller) era casada amb un germà de Fontanet. Com que aquesta era germana, al seu torn, de Jeroni Gilabert, casat amb la sogra del donzell i bandoler Lluís Desvallés (sobre el particular, cfr. X. TORRES, “Alteracions aragoneses i bandolerisme català. “Nyerros” i “Cadells” a les terres de Ponent (1579-1599)”, *Recerques*, 22 (1989), pp. 137-156), des del moment en què Gilabert i Desvallés entraren en conflicte, els dos ministres conjuntament, perjudicaren tots els plets que eren incoats davant l'Audiència per part d'amics i parents de Desvallés. Fou així en la causa de Don Francesc Sapila i Junyent, cunyat de Desvallés, i de Don Pere Vila contra els Meca, nebots de Desvallés. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Generalitat (G), *Regia Visita*, núm. 14, s/f, any 1604.

*calá virrey porque no entrevingués en les causes del Vescomtat d. Evol deduí lo parentiu que era entre ells se aparta lo Duc y apres de la sententia sobre lo vescomtat de Illa y de Canet en favor del dit Baró y de Don Pedro Pinos a instancia del vescomte de Rocaberti se aparta Don Garcia de Toledo per lo parentiu que te ab lo Almirant de Castella...*¹⁴. Cal aquí notar que, ensems amb els intents, per part de la Monarquia de limitar la presència simultània de parents propers en el consell reial, es serviria alhora d'aquests mateixos lligams familiars, per a nomenar els seus ministres. És clar que, per paradoxal que sembli, això encaixava amb els interessos d'una monarquia i un sistema descentralitzat:¹⁵ li permetria formar i fins a cert punt comprometre –això havia de significar relacions de poder–, un grup de famílies funcionalment en el servei a la monarquia. Família i servei, desplegats dins la maquinària de l'administració reial, esdevenien exponents per a la promoció.

A la Catalunya del segle XVI i primera meitat del XVII, dels dos àmbits institucionals en funcionament ubicats a Barcelona, el de l'administració reial i el de les institucions pròpies del Principat, els mecanismes d'accés als quals resulta ociós recordar que diferien substancialment, en derivaria un model de reproducció familiar de poder, oposat. Concretament al primer, aquesta reproducció passaria, per bé que amb ordre alternatiu, segons la categoria social del càrrec o el grau de responsabilitat política i fins i tot depenent de la regulació sobre la durada de l'ofici¹⁶, per una trajectòria de diverses fases. Primerament, per la “*mobilitat institucional de servei*”; en segon lloc, per la “*promoció social de servei*”; seguidament, per la “*pseudo-herència familiar*” de la quota de poder en qüestió; i, finalment, si sobre aquesta darrera es reincidia, es produïa l’ “*arrelament institucional familiar*”¹⁷. La primera fase fa referència a la mobilitat de càrrecs al si de les diferents àrees que componien la burocràcia reial. Moltes de les famílies de buròcrates del rei havien passat, en un principi, per aquesta: així era el cas dels Ferrer, al servei de Ferran “el Catòlic”, com també el cas dels Safont al llarg del cinc-cents, els primers dels quals ocuparen diverses places d'escriuans a la Reial Cancelleria¹⁸; o la majoria dels membres de la Reial Audiència de la segona meitat del cinc-cents, els quals havien desenvolupat diversos càrrecs alternatius –la qual cosa palesa el creixement dels seus requeriments per part de les institucions–¹⁹, com era el cas de Francesc Puig, qui havia estat assessor del governador, advocat fiscal patrimonial i doctor del Reial Consell, a l'igual del seu pare, el també conseller i advocat patrimonial Esteve Puig²⁰. La segona fase esdevindria en accedir a un càrrec de poder, atorgat com a col·lofó d'una trajectòria personal al si de la institució, fruit de diversos serveis anteriors i que implicava un enriquiment de la condició social del candidat i la recepció d'una més que respectable renda. A títol d'exemple, i continuant amb els representatius casos ja esmentats, a començaments del segle XVI Bartomeu Ferrer, que havia estat escrivà i secretari reial, passaria a ésser Regent de la Reial Tresoreria, amb un previ títol de cavaller; cent anys després,

14. ACA. G., *Regia Visita*, n. 83, foli 27v, any 1564. Sobre els procediments legals dels processos de visita a les institucions de la Monarquia i a les del Principat, V. FERRO, *El Dret Públic català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo (Referències, 7), 1987, pp. 407-408.

15. Un sistema en què el Monarca governava mitjançant fidelitats. J. MARTÍNEZ MILLÁN, *op. cit.*, p. 14.

16. En aquest sentit, ens referim, per exemple, als oficis triennals, com veгуers i batlles. V. FERRO, *El Dret Públic...*, *op. cit.*, pp. 402-405.

17. Els innombrables Memorials de Serveis pertanyents a famílies arrelades a la institució, adreçats al Consell d'Aragó i conservats als lligalls de la mateixa secció de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, il·lustren prou eloqüentment aquest model.

18. Totes les referències sobre aquestes famílies, provenen de M-A. FARGAS, “Oficiales reales en la Catalunya de comienzos de la Edad Moderna”, comunicació inèdita presentada al XV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Jaca, 20-25 de setembre de 1993. ID., “Auge i davallada d'una família de notaris de Barcelona durant l'època moderna: els Safont”, comunicació inèdita presentada al I Congrés d'Història del Notariat Català, celebrat a Barcelona, de l'11 al 13 de novembre de 1993.

19. En relació amb l'augment dels professionals de la jurisprudència, J-S. AMELIANG, “Barristers and Judges in Early Modern Barcelona: The rise of a legal elite”, *The American Historical Review* núm. 89 (1984), pp. 1264-1284.

20. ACA. Consell d'Aragó (CA), 254, s/f. Súplica d'una mercè pel seu fill, (29-II-1589).

Francesc Safont, que fou escrivà peticioner, de manament i de ració, acabaria essent Lloc-tinent del Protonotari del Consell d'Aragó, a més de cavaller, i el doctor Puig accediria a la regència de la Reial Tresoreria²¹. La tercera i quarta fase tindrien lloc en el moment de la cessió generacional del càrrec, tal vegada més evident entre les oficialies reials superiors²², però no pas absent en les inferiors²³: al Regent Bartomeu Ferrer seguiria, en 1531, el seu nebot Joan Àngel Ferrer Despuig i, a aquest, en 1558, el fill Joan Ferrer Despuig, cas força il·lustratiu d'arrelament institucional, extensiu al llarg de tres generacions²⁴. Pel que fa a l'advocat patrimonial i conseller Francesc Puig, hem vist que ocupava els mateixos càrrecs que el seu pare.

En qualsevol cas, les etapes configuratives de la trajectòria institucional i social dels oficials reials²⁵, encaminades envers l'ennobliment i la reproducció de les parcel·les de poder assolides, probablement eren paral·leles al procés de mobilitat social i d'integració dintre dels cercles socials dominants –via aliances matrimonials, per exemple– de la resta de la família²⁶. Això no obstant, en cas negatiu, estaríem davant no pas de processos de mobilitat familiar, sinó personal, d'inferior transcendència i, probablement, també de limitada reproducció de poder, a gaudir en següents generacions²⁷.

Dins les institucions governamentals del país, al Municipi de Barcelona o a la Diputació del General apuntem un altre model pel procés de reproducció de poder familiar. Si, per a desterrar la monopolització de càrrecs en mans d'unes determinades famílies²⁸, s'introduïu, a finals del segle XV, el sistema insaculatori²⁹, en persistir la cooptació indirecta dels membres integrants a les nòmines, era en aquesta fase del procés on la classe dominant faria ús de les seves relacions, com ara les de parentiu, per a reproduir les quotes de poder³⁰. Les vacants dels "llibres d'ànimes" o llistats podrien ésser cobertes, després o no d'un pa-

21. ACA. CA, 254, s/f; Reial Cancelleria (RC), 4183, folis 189v-190v. Substitució, en mans de Josep Mur, en el càrrec de Regent de la Reial Tresoreria per defunció de Francesc Puig (13-IX-1595). Per cert que Mur és un altre exemple de les dues primeres fases en la reproducció de poder que estem tractant: tal com criticaria el mateix Jeroni Pujades, "... de pobre advocat era pujat a assessor de la Batllia General, jutge de Cort, de la Tercera Sala, cavaller i noble". Extret de P. MOLAS, *Família i política...*, op. cit., p. 36.

22. També, a finals del XVI, el magistrat de l'Audiència Guillem Sunyer era, al seu torn, fill i nét d'oïdors. P. MOLAS, *Família i política...*, op. cit., p. 36 i 22.

23. Els Safont en són un cas exemplar, no pas únic: disposem ací d'un referent al model de reproducció de poder invers, on la mobilitat de càrrecs de l'oficial era posterior a la continuïtat familiar en els mateixos. Francesc Safont substituïa el seu pare, també escrivà peticioner; i aquest, al seu torn, era fill d'un escrivà de registre, de començaments del segle XVI. És probable, doncs, que la trajectòria professional, ensems amb el procés de mobilitat social, dintre dels silenciosos marges dels petits oficials reials, fóra més lent que no pas la reproducció familiar, ja que a la base de les institucions, on es situaven aquests escrivans, el joc d'interessos i influències havia d'ésser menor, a la qual cosa s'ha d'afegir el fet que es tractava d'oficis els coneixements dels quals eren traspassats generació darrera generació i calia, doncs, comptar amb el seus serveis, pel funcionament de la màquina administrativa.

24. ACA. RC. 3977, s/f, (2-VI-1531); 4297, folis 39r-41r, (13-III-1558).

25. També a la magistratura valenciana de l'època, "...la interacción reciproca de ambos factores [estatus social i mèrits administratius] constituía un rasgo significativo de la administración (...) [igualmente también] la tradición familiar en el servicio". T. CANET, *La Magistratura valenciana (s. XVI-XVII)*. Valencia: Universidad de Valencia (Monografías y Fuentes, 16), 1990, pp. 251 i 254.

26. El cas, estudiat a fons, de la família Safont, és força il·lustratiu al respecte. M. FARGAS, "Auge i davallada d'una família de notaris...", comunicació citada.

27. L'encreuament dels continguts derivats dels protocols notariais amb les informacions sobre les trajectòries en les tasques de govern, ens ajuden a resoldre aquests problemes.

28. Monopolització que, per exemple, en el cas del Consell de Cent, de Barcelona, culminava amb la *matricula de ciutadans i mercaders del 1479*, on es prohibia d'exercir cap càrrec i ofici a aquells de qui els avantpassats (pares i avis) no haguessin pres part en l'administració pública. J. VICENS, *Ferran II...*, op. cit., p. 143. La trajectòria familiar havia escrivint condició imprescindible per a l'accés al càrrec de poder. Una trajectòria, entesa com a patrimoni familiar.

29. Sobre aquesta a l'àmbit municipal, J. VICENS, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona, 1479-1516*. Barcelona: Universitat de Catalunya, Facultat de Lletres (Seminari d'Història de Catalunya. Monografies històriques), 1937, vol. 2, pp. 283-336. També, J.-M. TORRAS, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*. (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants). Barcelona: Documents de Cultura, 18), 1983.

30. J.-M. TORRAS, *Els Municipis catalans...*, op. cit., pp. 98-100.

rèntesi més o menys llarg, per parents o afins, sovint mitjançant l'alternància, és a dir, canviant de bossa i, per tant, d'un càrrec potencial³¹. Aquests canvis, processos de promoció interna institucional, que al seu torn, s'equivalcaven amb la mobilitat estamental, constituïen els cicles de reproducció de les quotes de poder familiar. Sembla que l'esmentada promoció i la permanència familiar anaven força lligats³².

Les trajectòries personals formaven part d'una estratègia global de la família, consistent per a garantir beneficis, en la col·locació diferencial dels seus membres³³ i, en darrera instància, formaven part també d'unes estructures familiars que primaven la sectorialització, derivades del propi sistema jurídic familiar català³⁴.

Aquest desequilibri familiar en matèria de beneficis, que esclatava en nombrosos litigis, congelant tan sols un problema de fet estructural³⁵, era molt sovint origen de bandositats on fàcilment –per raons de familiaritat– s'implicaven els membres de les institucions³⁶. Implicacions tals, en definitiva reproduïen la conflictivitat sectorial familiar, sota la ficció de resoldre-la per via legal: així, "...[en el decurs de l'any 1598] en la causa de Don Alexandre [d'Alentorn] que aporta en la Real Audiencia contra son germa Don Geroni per cert espòli comes contra Don Alexandre que fou condemnat Geroni (...) posen a Don Alexandre en les carcers reials per machinacions del Cancellor [Jaume Agullana]..."³⁷, tal com també el desafiament familiar expressat en l'usurpació d'herències "...[a començament del segle XVII] a Geroni Gilabert ajudaven tot lo que podien misser Geroni Torner y misser Salvador Fontanet [tots tres gaudien d'una relació d'afinitat³⁸](...) per causa de son matrimoni ab Francisca d. Avalos, viuda de Francisco d. Avalos y sogra de Lluis Desvalls (...) Gilabert ab ajuda de Torner y Fontanet se alsa ab tota la hisenda de la muller de m^o Lluis Desvalls, la qual al casarse le promete 300 lliures anuals mentre visquera Francisca d. Avalos..."³⁹.

El sistema de substitucions o vinculacions hereditàries, part de les estructures de reproducció sòcio-econòmica dels llinatges, podia sotmetre tal patrimoni, que fóra probable generar conflicte de cara al recaptament de determinades imposicions per part d'institucions

31. Al Consell de Cent, la mobilitat dels individus a les bosses, també respon "...a la voluntat de salir elegidos jugando sus bazas en todas...". R. GARCIA CÀRCEL, *Historia de Cataluña, siglos XVI-XVII*. Barcelona: Ariel, vol.1, p.352.

32. Per a il·lustrar-ho, prenem, com a exemple, el següent: al 1626, Joan Magarola, passava, de la bossa de conseller segon ciutadà, a la de conseller en cap. En son lloc era substituït pel seu cosí Francesc Magarola. Al mateix any, Joan fou desinsaculat i la seva vacant coberta pel seu cosí Miquel Joan Magarola, germà de l'anterior, que havia estat a la bossa de clavaris ciutadans, essent desinsaculat, el 1631, per entrar a la carrera eclesiàstica. Tres anys després, Antoni Magarola, un altre cosí, entrava a la bossa de conseller terç ciutadà i, el 1637, a la de conseller segon ciutadà. Jaume Magarola, fill de Joan, entrava a la bossa de conseller terç militar el 1638. Arxiu Històric Ciutat de Barcelona (AIHCB), *Consell de Cent*, VIII-1.

33. Generalment, les famílies del patriciat, des de la baixa Edat Mitjana, encaminaven uns descendents a la política i d'altres a l'activitat mercantil i bancària. Al llarg del segle XVI, agreujat per un sistema que evitava la monopolització del poder, perviu a aquesta estratègia de repartiment de responsabilitats, entre la política o els negocis (J.-L. PALOS, *La práctica del gobierno...*, op. cit., vol.1, pp. 323-358), o bé la conversió a la jurisprudència i la gestió patrimonial. Entre les famílies protagonistes de grans processos de mobilitat social, uns fills es dedicaran a l'estudi del dret, i altres continuaran amb la professió dels seus avantpassats, almenys durant la primera generació (M. FARGAS, "Nobleza y burguesía: estrategias familiares y conquista social en la Barcelona del Quinientos", comunicació, inèdita, presentada al Congrés *La Burguesía española en la Edad Moderna*, celebrat a Madrid del 16 al 18 de desembre de 1991. ID. "Auge i davallada d'una família de notaris...").

34. El sistema de primogenitura. J. LALINDE, "La problemática histórica del heredamiento", *Anuario de historia del Derecho Español*, tom XXXI, núm. 1 (1961), pp. 195-233. J. MASPONS, *Derecho catalán familiar*. Barcelona: Bosch, 1956.

35. Tal com diu Núria Sales, "... es tracta d'una època en què una forta endogàmia, unida a una certa imprecisió en matèria de lleis successòries (només dràsticament eliminatòries i clarament definitòries d'hereu únic i d'ordres de precessió estrictes en el cas de feus concrets que rarament constituïen l'únic patrimoni d'una família) multiplicava, amb els parentius múltiples, els successors potencials", N. SALES, *Els segles de la decadència (segles XVI - XVIII)*, dins P. VILAR (Dir.), *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1989, vol. 4, pp. 64-65.

36. X. TORRES, *Nyerros i Cadells...*, op. cit., vol. 2. ID. "Les bandositats de nyerros i cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): "Policia o alto gobierno"?", *Pedralbes*, 5 (1985), pp. 147-174.

37. ACA. G, *Regia Visita*, n.27, s/f., any 1611.

38. Vegeu nota núm.13.

39. ACA. G, *Regia Visita*, n.14, s/f., any 1604.

com la Diputació del General: és clar que, no ho podem negligir pas, tractant-se de grans patrimonis, tindrien a més a disposició parents i amics, el període de govern dels quals aprofitarien substancialment per evadir certes obligacions fiscals degudes al General: "...han deixat al Duc de Cardona de traurer de Catalunya la sua recamara, la qual per sos pares los Exc. Duc y Duquesa de Cardona estava obligada al General en 12 mill lliures (...) y ja que per part de Don Enrich se haze pretes no poderse executar la sal y altres rendes per ser aquelles del ducat de Cardona encloses en lo maiorazgo y bens vinculats de dita dignitat ducal d.aço tingues lloc eixa pretensio sols s.entendria quant a les propietats y alienatio de aquelles y no en lo usufruyt y rendes anuals porque a be fossen lo estat y altres titols subjectes a fideycomis y bens vinculats (...) en poder vuy de Don Enrich hi han bens liberos obligats al General..."⁴⁰.

L'administració d'un patrimoni, pel propi titular, formava part de l'assoliment d'una posició de poder dintre de les estructures jeràrquiques del llinatge nobiliari⁴¹. Quan el patrimoni era sotmès a reclamacions de part i, per tant, motiu de litigi, l'administració era encomanada a curadors⁴², amb la qual cosa el titular retardava el procés d'accés al mateix i el posicionament de poder dintre del llinatge. Es tractaria, internament, del conflicte generat per un procés de reproducció familiar fonamentat en estructures de desequilibri. Externament aquesta situació esdevindria força demeritòria, i ho aprofitarien en termes de manipulació política, els enemics personals i familiars, membres del govern de torn⁴³, motivant per exemple el rebuig de l'acceptació d'un candidat tal a un càrrec de poder: "... (en la turbulenta extracció de diputats i oïdors a la Diputació del General del 27 de juliol de 1587) se pretenie que (...) Joan Dansà no podie ser deputat per (...) que tenia curadors y no tenia la administració de sos bens (...) y quant al demes se tingué molta menya en que no.s mostrassen los capitols matrimonials entre ell y Dona Ysabel germana de Don Joan de Queralt (...) ab los quals se pretenie li stave levada la administració de sos béns..."⁴⁴.

Com hem vist, el fet familiar en relació amb la classe dominant és un fet polític. Estructures i relacions s'adapten estratègicament al poder: la família esdevé reguladora de la distribució d'un poder entès com una forma de patrimoni, de la mateixa manera que proporciona les pautes de mobilitat social que es despleguen en el camp del poder. Actualment, el retorn de la història política⁴⁵ pot servir, als estudiosos de les "famílies polítiques", per aportar-hi un camp d'anàlisi on posar a prova els mecanismes col·lectius -en aquest cas, la col·lectivitat entesa com a lligams de parentiu-, dels grups dominants en qüestió, com a expressió del poder⁴⁶. Si partim d'aquests pressupòsits metodològics, a la Catalunya Moderna i, més encara, pertocant els segles XVI i XVII, resta molt per a fer.

40. ACA. G, *Regia Visita*, núm. 45, s/f, any 1611.

41. Accés que era ritualitzat i entès com el relleu generacional del cap del llinatge, en el cas, per exemple, de tractar-se de l'herència universal. Estudiad en d'altres àmbits: F.-W. KENT, *Household and lineage in Renaissance Florence*. New Jersey: Princeton University Press, 1977, pp. 115. Un primer pas endegat cap aquest relleu era assolit en el moment del matrimoni: Ch. KLAPISH ZUBER, *La maison et le nom. Stratégies et rituels dans l'Italie de la Renaissance*. Paris: École des Hautes Études en Sciences sociales (Col. Civilisations et sociétés, 81), 1990, pp.137-146.

42. Efectivament, els curadors eren nomenats en cas de plets, a les disposicions testamentàries. F. MASPONS, *Derecho Catalán familiar...*, op. cit., p. 251.

43. El cas que, a continuació, presentem, és força il·lustratiu de la referida manipulació, per raons de marginar un enemic polític, ja que en el context en què s'emmarca, de 1587, el protagonista Don Joan Dançà s'oposava, contra el parer de molts, a l'aplicació del Nou Recreç del General (també aquí, entre altres, primàrien les raons familiars, atès que era cunyat de Queralt, un dels processats amb l'aplicació del nou procés de visita). *Dietari del Antich Consell Barceloní*. Barcelona: 1975, vol. 5, p.490 i vol. 6, p. 52.

44. *Dietari del Antich Consell...*, vol. 5, p. 482.

45. Cf. J. GARRARD, "Social history, political history and political science: the study of power", *Journal of social history*, vol. 16, núm. 3 (1983), pp. 105-121. Sobre el retorn d'aquesta tendència historiogràfica, ha estat significativa la presentació en una sessió monogràfica al Congrés Internacional "A *Historia a Debate*", celebrat a Santiago de Compostela del 7 a l'11 de juliol de 1993.

46. L'anàlisi conceptual del poder, a P. SÁNCHEZ LEÓN, "Nobleza, Estado y clientelas en el feudalismo. En los límites de la historia social", dins S. CASTILLO (Coord.), *La Historia social...*, op. cit., pp. 197-218.